

XX ASR OXIRI XXI ASR BOSHLARIDA SAUDIYA ARABISTONI VA ERON MUNOSABATI

Abdurasulxonov Mehrojon Baxtiyor o'g'li
Sharq sivilizatsiyasi va falsafa fakulteti 4-kurs talabasi,
Toshkent Davlat Sharqshunoslik universiteti
mexrojonabdurasulxonov@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15348107>

ANNOTASIYA

Saudiya Arabistonining Eron Islom Respublikasi bilan olib borgan tashqi siyosati va o'zaro ikki tomonlama munosabatlari, XX asr oxiri va XXI asr boshlarida Saudiya Arabistoni hamda Eron o'rtasidagi munosabatlarning rivojlanishi va keskinlashuviga sabab bo'lgan omillarni o'rganish hamda bu raqobatning mintaqaviy siyosatga ta'sirini tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Ayatullo Humayni, Shia, Pekin, Si Szippin, Arriyod, Tehron, Karbolo.

Saudiya Arabistoni va Eron o'rtasidagi munosabatlar nafaqat ushbu ikki davlatning siyosiy kursi, balki butun Yaqin Sharq mintaqasidagi barqarorlik, xavfsizlik va geosiyosiy muvozanatga bevosita ta'sir ko'rsatadi. XX asr oxiridan boshlab ushbu ikki mamlakat o'rtasidagi raqobat, ayniqsa, diniy (sunnii-shia) asosdagi farqlar, siyosiy manfaatlar to'qnashuvi va mintaqaviy mojaro nuqtalarida (Suriya, Yaman, Livan, Iroq) turli taraflarni qo'llab-quvvatlash orqali yanada keskin tus oldi. Ayniqsa, XXI asr boshlarida kuchaygan vositachilik urinishlari, diplomatik uzilishlar va xalqaro siyosatdagi o'zgarishlar ushbu munosabatlarni chuqur o'rganish zaruratini tug'dirmoqda. Shuning uchun ushbu mavzuni tahlil qilish mintaqadagi siyosiy jarayonlarni tushunish va kelajakdagi istiqbollarni aniqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Saudiya Arabistoni va Eron Yaqin Sharqdagi ko'zga ko'ringan kuchli davlatlardan bo'lib, sezilarli ta'sir va katta kuchga ega. Bu mamlakatlar qarama qarshi siyosiy, diniy va strategik maqsadlarni o'zlarida namoyish etadi. Ko'p o'n yilliklar davomida mintaqaviy siyosat va xavfsizlikka chuqur ta'sir ko'rsatuvchi jiddiy raqobat yuzaga keldi. Ushbu raqobat mazhablararo tartibsizliklar va diplomatik muammolarga sabab bo'ldi.

1979-yilda Saudiya Arabistoni va Eron o'rtasidagi munosabatlarda tub o'zgarishlar yuz berdi. Bu jarayon Erondagi inqilob bilan bog'liq. 1979-yilgi inqilob dunyodagi eng muhim inqiloblardan biri sifatida tasvirlangan. Chunki u eski tuzimni supurib tashlab, uni butunlay yangi tuzum bilan almashtira oldi. Inqilobchilar o'z ishini umuminsoniy jozibador deb bilishgan va inqilob Eronda boshlanib, qo'shnilar Ko'rfazdagi arab musulmon dunyosini qamrab olishi kerak edi.

Aynan shu inqilobdan keyin Eron o'zida vujudga kelgan vaziyatni o'nglash va mamlakatdagi aholini qo'llashiga erishish maqsadida inqilobni qo'shni arab davlatlariga eskport qilishni maqsad qiladi. Shuning natijasida bir necha arab davlatlarida shia guruhlarining namoyishlari bo'lib o'tdi.

Humayniy shia islomining radikal va o'zgaruvchan talqinini qo'llab- quvvatladi, bu mintaqadagi hukumron doiralarga va global kuch dinamikasiga jiddiy muammo tug'dirdi. Saudiya Arabistoni sunniy musulmonlar jamoasining yetakchi vakili va islomning eng muqaddas joylarining qo'riqchisi sifatida Eronning yangi ma'muriyatining paydo bo'lishi va uning mafkuraviy pozitsiyasiga javoban zaiflik hissini ko'rdi. Saudiya Arabistoni Eronning o'z inqilobiy g'oyalarini boshqa xalqlarga, xususan, Iroq, Bahrayn, Quvayt va Livan kabi shia

aholisi ko'p bo'lgan mamlakatlarga tarqatishi mumkinligidan xavotir bildirdi.

Bu xavotir Saudiya Arabistonining bunday xatti-harakatlar uning qonuniyligi, xavfsizligi, mintaqaviy va global ta'siriga putur etkazishi mumkinligidan qo'rqishidan kelib chiqdi. Saudiya Arabistoni Eronni mintaqaviy hukmronlik nuqtai nazaridan ehtimoliy raqib sifatida ko'rdi.

Saudiya Arabistoni, Saudiya Arabistonining neft eksporti va iqtisodiy manfaatlari uchun muhim bo'lgan Ko'rfaz va Hurmuz bo'g'ozida Eronning mintaqaviy hukmronlikka intilishidan xavotir bildirdi. Bundan tashqari, Saudiya Arabistoni Eronning potentsial yadroviy qurol va ballistik raketalariga intilishidan xavotirda, chunki bu Saudiya Arabistoni va uning ittifoqdosh davlatlarining mavjudligi uchun jiddiy xavf tug'dirishi mumkin.

1979-yil 2-aprelda Humayniyning Eron Islom Respublikasini elon qilish munosabati bilan Xolid unga tabrik notasini yubordi va unda u islom birdamligi ikki davlat o'rtasidagi yaqin aloqalarning asosini tashkil qilish mumkinligini takidlaydi.

O'sha oyning oxirida Abdulloh as-Saud Saudiya-Eron hamkorligi salohiyati haqida gapirib beradi... unda u Saudiya Arabistoni haqiqatda Eronning yangi rejimini Shohdan ko'ra afzal ko'rganini takidlaydi.

Humayniy uchun inqilob faqat Eron bilan cheklanib qolmasligi kerak edi. Aksincha u buni musulmon dunyosini qamrab olishi kerak bo'lgan harakat sifatida ko'rdi. Devid Minashriy Humayniydan iqtibos keltirgan:

“Eron faqat boshlang'ich nuqta edi. Musulmonlar esa hatto bir-biridan uzoq hududlarda yashasalar ham, yagona oila sanaladi. Shia yoki sunniy bo'lishi esa bu yerda muhim masala emas”

Humayniyning o'z so'zlaridan kelib chiqadigan ko'plab dalillarga qaramay monarxiyaga kelsak, Saudiyaning hukmron oilasi o'zlarini taxtdan tushirilgan Shohga tenglashtirmadi. Ular o'zlarini Shohdan, uning monarxiyasidan va hukmron uslubidan farqli deb bilishadi.

Shunga qaramay, Keynushning ta'kidlashicha, o'xshashliklar yaqqol ko'rinib turibdi, “garchi Saudiya rejimi Eron inqilobini uning islomiy obrusiga tahdid solmaydigan narsa sifatida ko'rsatishga harakat qilgan edi. Eron va Saudiya Arabistoni o'rtasidagi o'xshashlikni etiborsiz qoldirib bo'lmaydi.

Eron inqilobining Saudiya jamiyatidagi aks-sadolari.

1979-yil 26-noyabrda Saudiya Arabistonining sharqiy viloyatidagi shialar uzoq vaqtdan beri taqiqlanganiga qaramay, Ashuro bayramini nishonlashga uringan. Ashuro shialar uchun muhim bayram hisoblanadi, chunki u 680-yilda Karbolo voqeasida xalifa Yazid tomonidan Muhammad (s.a.v)ning nabirasi Ali (r.a)ning o'g'li Husainning shahid qilinishini eslatadi. Husainning nasabi juda ahamiyatli chunki ular Alini payg'ambarning haqiqiy vorisi deb biladilar. Yakob Goldberg Ashuroni “shialar taqvimidagi eng muqaddas voqea” deb tariflaydi. Shialar Ashuroni ommaviy yurishlar, sahna ko'rinishlari va Husainning hayoti hamda shahidligini tasvirlovchi spektakllar bilan nishonlaydilar. Shunday qilib, o'sha noyabr oyida Ashuroni nishonlash uchun to'rt ming kishi yig'ildi. Saudiya Arabistoni Milliy gvardiyasi bayramni to'xtatishga urinib ko'rди, bu esa Sharqiy provinsiyadagi shaharchalarda noroziliklarga sabab bo'ldi. Bir necha kundan keyin Sharqiy viloyat bo'ylab namoishlar va zo'ravonlik avj oldi, o'nlab odamlar halok bo'ldi va yana ko'plari yaralandi. 1980-yilning yanvar oyida, ilk norozilik namoishlarida halok bo'lganlarning vafotlaridan qirq kun o'tib, odamlar ularni xotirlash uchun yurish uyushtirdilar. Milliy gvardiya yana qatnashdi, ammo

zo'ravonlik yo'q edi. Bu tinch namoyishlardan keyin Humeynining Eronga qaytganining bir yilligi nishonlanishi bilan bog'liq yana namoyishlar bo'lib o'tdi. Biroq, bu namoyishlar zo'ravonlikka aylanishdi, chunki isyonchilar xavfsizlik kuchlari bilan to'qnashdilar. Zo'ravonlik avj olgach, bir kishi halok bo'ldi, bir nechta kishi esa jarohatlandi. Davlat favqulodda holat e'lon qildi va Milliy gvardiya mahalliy infratuzilmani himoya qilish uchun yetib keldi, chunki namoyishchilar binolar va transport vositalarini yoqib yubordilar. Noqulayliklar butun oy davomida davom etdi. Davlatning norozilarga qarshi bosimi davomida ko'plab odamlar hibsga olindi, ba'zilar esa Saudiya Arabistoniga qochib ketishdi.

Sharqiy viloyatdagi qo'zg'olonlarning nima sababdan boshlangani haqida ko'plab fikrlar mavjud. Goldberg va Jons ikkalasi ham qo'zg'olonlarning iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlardan kelib chiqqanini ta'kidlashdi. Sharqiy viloyatdagi shialar Saudiya neft boyligidan foyda ko'rmagan va hanuzgacha zamonaviy qulayliklardan mahrum, loydan qurilgan uylarida yashagan. Ammo Erondagi voqealar ham muhim rol o'ynagan. Goldberga ko'ra, "faol shia qarshiligi Eron inqilobi va Tehrondan tarqalgan targ'ibotdan ilhom oldi". U qo'shimcha qilib shunday dedi: "Qo'zg'olonlarning aynan inqilobdan keyin ro'y berishi, ularning inqilob bilan bog'liqligini ko'rsatadi". U davom etdi: "Eron inqilobidan atigi o'n oy o'tib, bu hodisa yuzaga kelishi tasodif emas edi". Goldberga ko'ra, Eron inqilobi nafaqat Saudiya shialariga ta'sir ko'rsatdi, balki shialarga hukumatga qarshi qanday harakat qilishni ko'rsatgan bir misol bo'ldi. Bu faqat namuna bo'lib qolmay, shialarga hukumatga qarshi kurashish uchun kuch berdi, bu kuch inqilobgacha ular uchun mavjud bo'lmagan. Goldberga ko'ra, inqilobdan oldin "shialar Saudiya rejimidan ajralmaslikka harakat qilishgan. Biroq, yaqindagi shialar yashagan Eron inqilobi Hasa (Sharqiy viloyat)dagi shialarga ilgari yo'q bo'lgan kuch va o'ziga ishonchni bergan".

Jons qo'shimcha qilib shunday dedi: qo'zg'olonlar, garchi Eron ildizlariga ega bo'lsa-da, faqat Humeynining shialarni isyon qilishga chaqiruviga javob sifatida yuzaga kelmagan. Sharqiy viloyatdagi shialar Humeynini hurmat qilgan bo'lsalar ham, uni o'zlarining diniy yetakchisi sifatida ko'rmaganlar. Ular o'z ichki rahbarlariga murojaat qilib, o'zgarishlarni istagan bir yetakchilikni izlaganlar. Ushbu rahbarlik Ashuroni nishonlashga chaqirgan va odamlar bu chaqiruvga javob bergan. Hukumat namoyishchilarga qarshi qattiq choralar ko'rganida va Milliy gvardiya zo'ravonlik bilan javob berganida, ishtirokchilar soni ortdi. Ular g'azablangan va charchagan edilar. Qo'zg'olonlarning sababi esa ularning zulmga uchraganliklari va rejim qo'llaridan o'sha paytda ham davom etayotgan zulm va tazyiqlaridan kelib chiqardi.

1979-yildagi birinchi qo'zg'olon Makkadagi Buyuk Masjidni egallash bilan bir vaqtda sodir bo'ldi. Dastlab, bu shia rejasidir deb o'ylangan bo'lsa-da, aslida uni sunniylar rejalashtirib amalga oshirishgan. Sunniylar, Saudiya hukmron oilasining boyliklari tufayli korrupsiya qilinganini va Qirollikning diniy asosi xavf ostida ekanini sezganlar. Shunday qilib, Saudiya rejimi faqat shia ozchilik isyonidan emas, balki sunniylar ko'pchiligining o'zidan ham hujumga uchragan edi. Rejim, sunniy isyonchilarning diniy xabarini o'z manfaatiga aylantirib, shialarni tinchlantirish uchun ularning ehtiyojlariga e'tibor qaratdi.

Goldberga ko'ra, "ko'plab shia jamiyati a'zolarining noroziligi, ayniqsa Eron bilan yaqin joylashganliklari sababli, rejim uchun 1979-yil 20-noyabrda Makkadagi Buyuk Masjidni egallagan parchalanib ketgan isyonchilardan ko'ra, katta xavf tug'dirardi." Rejim, shia qo'zg'olonini o'zlariga yanada katta tahdid sifatida ko'rdi, chunki Sharqiy viloyat Saudiya neft

ishlab chiqarishining yuragidir. Neft konlaridagi ishchilarning uchdan biri shia edi va ular neft ishlab chiqarishni sabo-taj qilishdan qo'rqishardi, bu esa Qirollikning asosiy boylik manbasiga zarar yetkazishi mumkin edi. Ushbu neft konlari Eron bilan yaqin joylashgan bo'lib, ular Eronning arab tilidagi dasturlari kabi Eron propagandasiga nisbatan yanada zaif edi. Goldberga ko'ra, "Shuningdek, xorijiy kuchlarning shialarning noroziliklarini o'z maqsadlari uchun ekspluatatsiya qilib, Qirollikning barqarorligiga xavf solishi mumkinligi haqida xavotirlar mavjud edi."

Saudiya Iroqqa Eronga qarshi urush paytida, 1980-yildan 1988- yilgacha cho'zilgan kurashda yordam berdi. Bu urush hozirgi zamondagi eng halokatli urushlardan biri hisoblanadi. Saudiya Arabistoni Iroqqa moliyaviy, siyosiy va harbiy yordam ko'rsatib, Eronni vayron qilib tashladi. Saudiya Arabistoni moliyaviy va harbiy yordamdan tashqari, Iroq va Eron o'rtasidagi urushni hal qilish va Eronning O'rta Sharqdagi mavqeini minimallashtirish bo'yicha muzokaralarni osonlashtirishda vositachilik rolini o'ynadi. Ushbu aralashuv Saudiya Arabistonining mintaqadagi potentsial beqarorlashuv va uning o'z manfaatlariga salbiy ta'siridan xavotirlanishi bilan izohlangan.

Eron-Iroq urushining tugashi va Ayatolla Humeynining o'limi Saudiya Arabistoni va Eron o'rtasidagi munosabatlarda o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Eron va Saudiya Arabistoni o'rtasidagi munosabatlarning o'zgarishi ko'pincha Saudiya Taxt vorisi Abdulloh va Eron Prezidenti Mohammad Xatami o'rtasidagi shaxsiy aloqalarga bog'lanadi. Biroq, ikki mamlakat o'rtasida yangi tushunish davrining poydevori Humeynining o'limidan keyin Eron Prezidenti Ali Akbar Hashemi Rafsanjani tomonidan yaratilgan. Anoushravan Ehteshamiyning ta'kidlashicha, Eron-Iroq urushidan so'ng, Eron Islom Respublikasi (EIR) "urushda yo'qotgan hududlarni tiklashni va shu bilan mintaqada o'z ta'sirini qayta tiklashni xohlagan. Iqtisodiy va harbiy tiklanish esa Eronning mintaqaviy va xalqaro izolyatsiyasini tugatishni anglatadi.

Eron va Saudiya Arabistoni 2016-yilda yuzaga kelgan munosabatlardagi uzilishni yarashtirishga harakat qilmoqda. Ko'plab muzokaralardan so'ng, urinishning kulminatsion nuqtasi 2023 yil 10 martda Pekin shahrida rasman e'lon qilingan natijalarni berdi. Tarixan passiv diplomatik aktyor bo'lgan Xitoy opportunistik tarzda global miqyosda vositachilik tashabbusini o'z qo'liga oldi. Shartnoma Saudiya Arabistoni va Eron o'rtasida diplomatik munosabatlarni qayta tiklash jarayonini osonlashtiradi, bu ularning tegishli elchixonalari va diplomatik vakolatxonalarini ikki oylik muddat ichida qayta ochishga imkon beradi. Bundan tashqari, u xavfsizlikni tiklaydi hamkorlik, savdo va investitsiya shartnomalari. Bundan tashqari, ikki xalq davlat suvereniteti tamoyilini qo'llab-quvvatlash va boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashishdan tiyilish tarafdorligini bildirdi. 2021-yilda Eron Islom Respublikasi Saudiya Arabistoni Podshohligi bilan diplomatik munosabatlarni tiklashga qaratilgan diplomatik muzokaralar o'tkazishga taklifnoma yubordi. Ar-Riyod shahri xavfsizlik nuqtai nazaridan sezilarli farqlarni keltirib, taklifni rad etdi.

2022 yilga kelib, Bag'dod shahrida ikki davlat o'rtasida jami besh raund jiddiy muzokaralar bo'lib o'tdi. Muhokamalar al-Kozimiy o'rniga Muhammad Shia al-Sudaniy bosh vazir lavozimiga kelishi ortidan to'xtab qolgan edi.

The Diplomat xabariga ko'ra, 2022 yilda Saudiya Arabistonidan bir guruh diplomatik postlar ko'rgan zarar darajasini baholash uchun Eronga tashrif buyurgan. Ushbu baholash ushbu missiyalarning kelajakda qayta ochilishi uchun zarur qadam deb hisoblandi. Eronliklar Saudiya Arabistonining niyatlarini sinovdan o'tkazib, qirollik eronliklarga yana Haj ziyoratiga

qatnashishga ruxsat berganida baho berishdi. Elchining so'zlariga ko'ra, ishonchni o'natish tez erishib bo'ladigan jarayon emas. Avvaliga Saudiya Arabistoni rasmiylari bizning Haj ziyoratchilarining haj ziyoratini qanday olib borishiga baho berish kerak edi. 2022-yil iyul oyida eronlik ziyoratchi o'zining mobil qurilmasida general Qosim Sulaymoniy suratini ommaga namoyish qilgani uchun Ar-Riyod rasmiylari tomonidan Makkadagi Muqaddas ziyoratgoh ichida qo'lga olingan edi. Eronning taniqli harbiy arbobi general Sulaymoniy 2020 yilda Iroqda Qo'shma Shtatlar tomonidan o'ldirildi. Bundan tashqari, ziyoratchi Ka'ba fonida suratga olgan va keyin uni Instagram profilida baham ko'rgan. Bir necha oy o'tgach, Eron va uning dushmanlari o'rtasidagi muzokaralarda tez-tez vositachi bo'lib xizmat qilgan Ummon rasmiylari yordamida shaxsni ozod qilishga yordam berdi. Shunga qaramay, o'sha paytda Iroq siyosati o'zining mavjudligini his qildi. Kadimiyning ketishi ortidan Bosh vazir Sudaniy Iroqning vositachi mavqeini qo'llab-quvvatlashda kamroq ishtiyoq ko'rsatdi.

Bir xil darajada muhim savol Pekin kelishuvi Yaqin Sharqning boshqa joylaridagi mojarolarni boshqarishga yoki hatto hal qilishga yordam beradimi va qay darajada yordam beradi. Ar-Riyod va Tehronning bir vaqtda mintaqaviy maqsadlari Yaman va Suriyadagi shiddatli mojarolarni kuchaytirib, Livan va Iroqdagi beqarorlikni davom ettirdi. Fors ko'rfazi davlatlari Eronning ishonchli vakillari tomonidan to'g'ridan-to'g'ri tahdidlar yoki hujumlar ehtimoli va Eron tomonidan dissident tashkilotlarga ko'rsatilayotgan yordam haqida uzoq vaqtdan beri tashvish bildirishmoqda. Boshqa tomondan, Isroil Eronning yadroviy dasturini uning mavjudligi uchun jiddiy xavf tug'diradigan tahdid sifatida qabul qiladi.

Tehron Isroilni yadroviy dasturiga putur yetkazganlikda ayblaydi, shuningdek, Saudiya Arabistonini Kordeston va Baluchiston kabi mintaqalardagi etnik muxolifat guruhlarini qo'llabquvvatlashda ayblaydi. Bundan tashqari, Tehronning da'vo qilishicha, Eron diasporasiga do'stona munosabatda bo'lmagan ommaviy axborot vositalari bu antagonistik muhitga hissa qo'shadi. Yaqin Sharqda joylashgan Crisis Group ekspertlari Saudiya-Eron kelishuvi va uning mintaqada davom etayotgan mojarolar va inqirozlar bo'yicha oqibatlari haqida mahalliy nuqtai nazardan ma'lumot beradi. Yakuniy xulosa shuni ko'rsatadiki, mintaqaviy raqobatning intensivligini pasaytirish siyosiy e'tiborni asosiy ahamiyatga ega bo'lgan ichki muammolarga yo'naltirishni osonlashtirishi mumkin, ammo tezkor hal qilish ehtimoli minimal bo'lib qolmoqda. Eron va Saudiya Arabistoni o'rtasidagi potentsial yarashuv arab davlatlarining xavfsizlik xavotirlarini yumshatish imkoniyatiga ega.

Kelishuv ikki tomonlama aloqalarni kengaytirishdan tashqari, Fors ko'rfazining kengroq hududidagi keskinlikni kamaytirish potentsialiga ega. Bitim Birlashgan Arab Amirliklari, Quvayt va Ummon rasmiylari tomonidan olqishlandi. Ular buni barcha manfaatdor tomonlar uchun o'zaro manfaatli tinchlik va farovonlikka erishish yo'lidagi muhim qadam deb bilishdi. Qatarining yuqori martabali mulozimiga ko'ra, kelishuv "birinchi ijobiy qadam" sifatida baholanishi mumkin. Ammo shuni tan olish kerakki, Saudiya Arabistoniga Eronning uzoq muddatli dushmanlik tarixini inobatga olgan holda niyatlariga ishonch darajasini qayta tiklash uchun ma'lum muddat kerak bo'lishi mumkin. Eron va arab davlatlari o'rtasidagi hozirgi kelishmovchilik 2016-yilning yanvar oyida ro'y bergan voqealar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. O'sha vaqt davomida eronlik namoyishchilar Saudiya hukumati tomonidan shia ruhoniysi Nimr an-Nimrning qatl qilinishiga javoban Tehrondagi Saudiya Arabistoni elchixonasiga kuch bilan kirib kelishgan. . Qirollik ichidagi taniqli dissident Al-Nimr bu bahsli harakat mavzusi edi. Ummon bundan mustasno, Fors ko'rfazidagi barcha arab davlatlari keyinchalik Eron bilan

diplomatik aloqalarga ega bo'lgan. Keyingi yillarda Ummon, Qatar va ba'zan Quvayt keskin keskinlik davom etayotganiga qaramay, Tehron bilan diplomatik aloqalarni saqlab qoldi. Boshqa tomondan, Saudiya Arabistoni, Birlashgan Arab Amirliklari (BAA) va Bahrayn AQSh prezidenti Donald Tramp boshchiligidagi “maksimal bosim” kampaniyasini qo'llab-quvvatladi. Ushbu kampaniya 1500 dan ortiq qo'shimcha sanksiyalarni amalga oshirishni va tajovuzkor so'zlarni ishlatishni o'z ichiga oldi, ularning barchasi Eronni izolyatsiya qilish va buzishni maqsad qilgan. Hozirda Bahrayndan tashqari barcha Fors ko'rfazi arab davlatlari Eron bilan har tomonlama diplomatik aloqalarni tiklashni qabul qilgan yoki o'z zimmasiga olish jarayonida. Ma'lumotlarga ko'ra, Manama Tehron Bahraynning ko'pchilikni tashkil etuvchi shia aholisi o'rtasida norozilikni qo'zg'atayotganini va so'nggi oylarda Eron bilan ikki tomonlama muzokaralar olib borayotganini doimiy ravishda da'vo qilib keladi. Saudiya-Eron kelishuvi e'lon qilingandan so'ng, Eron Milliy xavfsizlik oliy kengashi kotibi Ali Shamxaniy Birlashgan Arab Amirliklarida (BAA) taniqli xavfsizlik va iqtisodiy arboblardan uchrasdi, bu BAA-Eron aloqalarining potentsial faollashishi va kengayishiga ishora qiladi. Bitim samaradorligining yakuniy o'lchovi ishtirokchilarning mintaqadagi davlatlarning ichki siyosiy ishlariga aralashmaslik darajasi bo'ladi.

Shartnoma Fors ko'rfazi davlatlari, Eron va Iroq o'rtasida xavfsizlik muhokamasini osonlashtirish salohiyatiga ega. Ba'zi kichik Fors ko'rfazi arab hukumatlari, agar Ar-Riyod o'zaro munosabatlarni tiklash tashabbusini o'z zimmasiga olmasa, Tehron bilan aloqalarini kengaytirish nuqtai nazaridan oldin istaksizligini ko'rsatdi. Binobarin, bu borada kelishuv yanada kengroq muhokamalar uchun zamin yaratadi. Bunday forum hukumatlar uchun ko'rfaz mintaqasiga alohida e'tibor qaratgan holda munozaralarda qatnashish va xavfsizlik muammolarini samarali hal qilish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish uchun platforma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu harakatning Yamandagi mojaroga va ehtimol boshqa kontekstlarga ta'siri foydali bo'lishi mumkin. Saudiyaning yuqori martabali rasmiysiga ko'ra, bunday uchrashuv ehtimoli “mantiqiy”; shunga qaramay, rasmiy kelishuvga erishilmagan.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев Н. Основные тенденции в политической трансформации Сирии //Востоковедения. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 127-132.
2. Fatima. R.N The effect of Iran's foreign policy on the regional order of the Middle East. The article 2024.
3. ABDULLAEV N. Features of the political transformation of Syria //Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies. – 2022. – №. 02. – С. 131-138.
4. Ланда Р.Г. История арабских стран. 2005.
5. Абдуллаев Н. Суриянинг сиёсий трансформацияси хусусиятлари //Востоковедение. – 2022. – Т. 14. – №. 2. – С. 131-138.
6. Azra Banafsheh Keynoush, The Iranian-Saudi Arabian Relationship: From Ideological Confrontation to Pragmatic Accommodation (Fletcher School of Law and Diplomacy: Tufts University, 2007),
7. David Menashri, "Iran's Regional Policy: Between Radicalism and Pragmatism," Journal

- of International Affairs 60, no. 2, IRAN: Sixtieth Anniversary Issue 1947-2007 (April 01, 2007)
8. Abdullaev N. A. SOME FEATURES OF POLITICAL TRANSFORMATION OF SYRIA //СОВРЕМЕННЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ. – 2021. – С. 123-126.
 9. Keynouch, The Iranian-Saudi Arabian Relationship: From Ideological Confrontation to Pragmatic Accommodation, 86.
 10. Абдуллаев Н. Индикаторы демократических тенденций политической трансформации Сирии и Египта //Востоковедения. – 2019. – Т. 4. – №. 4. – С. 166-176.
 11. Абдуллаев, Н. (2020). Исторический анализ факторов и условий, влияющих на турецко-сирийские отношения. *Восточный факел*, 2(2), 178-183.
 12. Абдуллаев, Н. (2019). Сирия как фактор политической трансформации ближнего вост. *Восточный факел*, 1(1-2), 79-83.
 13. Абдуллаев Н. Религиозный фактор в трансформации внутренней политики Сирии //Восточный факел. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 186-190.
 14. Abdullaev, N. Some Features Syrian Foreign Policy On The Middle East.